STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY ELEANOR SHARPSTON přednesené dne 17. prosince 2009[1]

1. V roce 1859 Jean-François Millet dokončil a prodal svou slavnou malbu *Angélus*. Několik let po jeho smrti, když se jeho rodina stejně jako mnoho jiných zasažených 1. světovou válkou ocitla ve stísněných poměrech, změnila tato malba majitele za cenu, která významně obohatila prodávajícího. Říká se, že právě rozpor mezi těmito dvěma okolnostmi vedl v roce 1920 francouzského zákonodárce k zavedení *droit de suite* neboli práva na opětný prodej, dle něhož následné prodeje uměleckých děl zakládají autorovi nebo jeho dědicům právo na výplatu autorských odměn[2].

2. Toto právo se následně rozšířilo do dalších právních systémů. Na dobrovolném principu bylo zavedeno Bernskou úmluvou v roce 1948[3], povinně pak bylo Evropskou unií stanoveno směrnicí 2001/84/ES (dále jen „směrnice“)[4]. Ačkoli princip je jednotný a uplatňované sazby jsou harmonizovány, využívají členské státy v mnoha ohledech volnosti uvážení.

3. Dle současné francouzské právní úpravy mají po smrti autora uměleckého díla právo na opětný prodej pouze autorovi dědici ze zákona, nikoli však závětní dědici.

4. Umělec Salvador Dalí[5] zemřel v roce 1989 a ve své závěti odkázal všechna svá práva k duševnímu vlastnictví španělskému státu. Kdyby zemřel, aniž zanechal závěť, přešla by tato práva na několik dědiců v nepřímé linii.

1 — Původní jazyk: angličtina.

2 — Viz prohlášení ministra kultury a sdělení francouzského Národního shromáždění ze dne 16. března 2006 (http://www.assemblee-nationale.fr/12/cri/2005–2006/20060175.asp).

3 — Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886, pozměněna zejména v Bruselu dne 26. června 1948. Všechny členské státy Evropské unie jsou stranami této Úmluvy.

4 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES ze dne 27. září 2001 o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla (Úř. věst. L 272, s. 32; Zvl. vyd. 17/01, s. 240). Ačkoli termín „*droit de suite*“ je v angličtině velmi rozšířen, zvlášť v anglickém vydání Bernské úmluvy, budu nadále užívat termín „právo na opětný prodej“, který je uveden ve směrnici.

5 — Je zajímavé si povšimnout, že sám Dalí byl silně ovlivněn malbou *L'Angélus* a v roce 1963 uveřejnil dlouhý „paranoidně-kritický“ výklad tohoto díla pod názvem *Le mythe tragique de l'Angélus de Millet*.

5. V souladu s francouzskou právní úpravou byla práva na opětný prodej Dalího děl ve Francii vybírána jménem těchto nepřímých dědiců. Spor nastal mezi španělskou společností, která vybírá autorské odměny jménem španělského státu, zastoupeného nadací založenou Dalím před jeho smrtí a francouzskou organizací pro kolektivní správu autorských práv, která autorské odměny vyplácí jeho nepřímým dědicům.

6. V této souvislosti se Tribunal de Grande Instance v Paříži táže, zda francouzské omezení nabyvatelů práv na opětný prodej na dědice ze zákona je slučitelné s právem Unie.

I – Právní rámec

A – *Směrnice*

7. První bod odůvodnění v preambuli směrnice stanoví, že „právo na opětný prodej je nepřevoditelným a nezcizitelným právem“ a třetí bod odůvodnění vysvětluje, že cílem je „zajistit autorům výtvarných děl a plastik podíl na hospodářském úspěchu originálu jejich uměleckých děl“ a pomoci „obnovit rovnováhu mezi hospodářskou situací autorů originálů výtvarných děl a plastik a dalších tvůrců, kteří těží z úspěšného využívání svých děl“.

8. Devátý bod odůvodnění zmiňuje přecházející situaci, v níž většina, ale nikoli všechny z tehdejších 15 členských států zavedly právo na opětný prodej, i když s výraznými odlišnostmi, zejména pokud jde o umělecká díla, na která se toto právo vztahuje, osoby, kterým se vyplácejí autorské odměny, uplatňované sazby, transakce spojené s výplatou autorských odměn a o základ pro jejich výpočet. Dále se v něm uvádí: „Používání nebo nepoužívání takových práv má významný dopad na soutěžní prostředí ve vnitřním trhu, protože placení nebo neplacení autorských odměn na základě práva na opětný prodej musí brát v úvahu každý, kdo chce prodat umělecké dílo. Toto právo je tedy faktorem, který přispívá k narušení hospodářské soutěže a k přesunům prodejů v rámci Společenství“.

9. Podobně desátý bod odůvodnění zdůrazňuje, že „[t]akové rozdíly v existenci

a používání práva na opětný prodej členskými státy mají přímý negativní dopad na řádné fungování vnitřního trhu s uměleckými díly ve smyslu článku 14 Smlouvy", zatímco jedenáctý bod odůvodnění uvádí, že harmonizace právních úprav členských států v oblasti práva na opětný prodej přispívá k dosažení svobod vyplývajících z vnitřního trhu. Následně v souladu s třináctým bodem odůvodnění „[s]távající rozdíly v právních předpisech by měly být odstraněny, pokud narušují fungování vnitřního trhu, a mělo by být zabráněno vzniku nových rozdílů tohoto druhu", přičemž tato obava je v podstatě zopakována ve čtrnáctém a patnáctém bodu odůvodnění. Dle dvacátého třetího bodu odůvodnění efektivní fungování vnitřního trhu s díly moderního a současného umění zejména vyžaduje, aby na právo na opětný prodej byly stanoveny v co nejširším možném rozsahu jednotné sazby.

10. Třináctý bod odůvodnění ovšem také stanoví, že „[n]ení potřeba bránit vzniku rozdílů nebo mu předcházet, pokud se neočekává, že ovlivní fungování vnitřního trhu" a patnáctý bod odůvodnění stanoví, že „[n]ení […] nutné harmonizovat každé ustanovení právních předpisů členských států v oblasti práva na opětný prodej, a pro ponechání největšího možného prostoru pro vnitrostátní rozhodování stačí, bude-li harmonizace omezena na ta vnitrostátní ustanovení, která mají nejpřímější dopad na fungování vnitřního trhu".

11. V podobném smyslu, ale konkrétněji, stanoví dvacátý sedmý bod odůvodnění: „Osoby, které jsou příjemci autorské odměny, musí být při respektování zásady subsidiarity přesně určeny. Není vhodné zasahovat prostřednictvím této směrnice do oblasti dědického práva členských států. Nabyvatelé práv po autorovi však musí plně požívat výhod z práva na opětný prodej po jeho smrti […]".

12. Z hmotně právních ustanovení směrnice ukládá čl. 1 odst. 1 členským státům, aby „stanovily ve prospěch autora originálu uměleckého díla právo na opětný prodej, vymezené jako nezcizitelné právo, kterého se nelze do budoucna vzdát, [s nárokem] na autorskou odměnu založenou na prodejní ceně získané z jakéhokoli opětného prodeje díla následujícího po prvním převodu díla autorem".

13. Sazby, jež budou používány, jsou jednotně stanoveny v článku 4 odstavci 1 s menšími možnými odchylkami v článku 4 odstavcích 2 a 3.

14. Dle čl. 6 odst. 1 autorská odměna náleží „autorovi díla a po jeho smrti podle čl. 8 odst. 2 nabyvatelům práv [po něm]“[6].

15. Článek 8 zejména stanoví:

„1. Doba ochrany práva na opětný prodej [trvá po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti bez ohledu na den, kdy bylo dílo oprávněně sděleno veřejnosti[7]].

2. Členské státy, které neuplatňují právo na opětný prodej (v den vstupu v platnost uvedený v článku 13), nemusí, odchylně od odstavce 1, uplatňovat právo na opětný prodej ve prospěch nabyvatelů práv po smrti umělce po období nepřesahující den 1. ledna 2010.

3. Členský stát, na nějž se vztahuje druhý odstavec, může v případě potřeby po dobu dvou dalších let umožnit ziskově orientovaným provozovatelům tohoto členského státu, aby se postupně přizpůsobili systému práva na opětný prodej a udrželi si hospodářskou životaschopnost předtím, než je nucen uplatňovat právo na opětný prodej ve prospěch nabyvatelů práv po smrti umělce. […]“

16. Článek 12 ukládá členským státům, aby provedly směrnici nejpozději do 1. ledna 2006 a článek 13 upřesňuje, že datem vstupu v platnost je datum jejího vyhlášení v *Úředním věstníku Evropských společenství*, to jest 13. října 2001.

B – *Francouzská právní úprava*

17. Francouzská legislativa upravuje právo na opětný prodej od roku 1920[8]. Relevantní ustanovení bylo v roce 2006 nicméně pozměněno

6 — Tato poznámka se týká pouze anglického jazyka.

7 — Viz čl. 1 odst. 1 směrnice Rady 93/98/EHS ze dne 29. října 1993 o harmonizaci doby ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících (Úř. věst. L 290, s. 9; Zvl. vyd. 17/01, s. 141), nyní nahrazen čl. 1 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/16/ES ze dne 12. prosince 2006 o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících (Kodifikované znění) (Úř. věst. L 372, s. 12).

8 — Loi du 20 mai 1920 frappant d'un droit au profit des artistes les ventes publiques d'objets d'art, zrušen a nahrazen Loi n° 57–298 du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique.

tak, aby plně odpovídalo požadavkům směrnice[9]. Článek L.122-8 Code de la propriété intellectuelle (zákona o duševním vlastnictví) nyní stanoví:

„Autoři originálů výtvarných děl a plastik, kteří jsou státními příslušníky členského státu Evropského společenství nebo státu, jenž je stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru, požívají práva na opětný prodej, které je nezcizitelným právem na podíl na výnosu z prodeje díla následujícího po jeho prvním převodu autorem nebo nabyvateli práv po něm. […]“

18. Článek L.123-7 dále stanoví:

„Po autorově smrti právo na opětný prodej uvedené v článku L.122-8 přechází na jeho dědice […], s vyloučením závětních dědiců a právních nástupců na dobu probíhajícího kalendářního roku a 70 let poté“[10].

19. Na tuto definici nabyvatelů práv na opětný prodej po autorově smrti budu odkazovat jako na „sporné ustanovení“.

20. Pořadí v dědickém řízení je upraveno článkem 734 a násl. francouzského občanského zákoníku a zahrnuje čtyři po sobě jdoucí skupiny. V rámci každé z nich přednost závisí na stupni vztahu. Nepřímí dědicové více než šestého stupně nedědí[11].

21. Článek 912 a následující občanského zákoníku dělí zůstavitelův majetek na část, která je ze zákona vyhrazena určitým dědicům a na část, jíž může zůstavitel pořizovat v závěti. Jako obecné pravidlo platí, že celým majetkem může být pořizováno v závěti, jestliže potomci nebo manželka z trvajícího manželství (případně do roku 2007 také přímí předci) zemřeli dříve než zůstavitel. Sporné ustanovení je tudíž výjimkou z tohoto obecného pravidla.

9 — Loi nº 2006–961 du 1er août 2006 relative au droit d'auteur et aux droits voisins dans la société de l'information.

10 — Toto ustanovení zůstalo beze změny od roku 1997, kdy byla příslušná doba prodloužena z 50 na 70 let. Termín „právní nástupcí“ je zde přeložený z francouzského *„ayant cause“*, u nějž lze předpokládat odlišný význam oproti *„ayant droit“*, termínu užívanému směrnicí pro „nabyvatele práv [po něm]“, ačkoli oba tyto termíny jsou ve francouzštině často používány ve stejném významu.

11 — Dle článku 724 občanského zákoníku v případě, že žádní dědicové ze zákona či závětní dědicové nejsou, přechází majetek na stát.

C – *Španělská právní úprava*

22. Právo na opětný prodej bylo do španělské právní úpravy zavedeno v roce 1987[12] a bylo uvedeno do souladu se směrnicí zákonem č. 3/2008[13]. Španělská legislativa, na rozdíl od francouzské, nevylučuje žádnou skupinu osob z okruhu nabyvatelů práv po autorovi díla, ale od roku 1996 pouze stanoví, že toto právo lze převádět pouze děděním *mortis causa*.

II – Skutkový stav, řízení a předběžné otázky

23. V roce 1983 Salvador Dalí založil Fundació Gala-Salvador Dalí[14] (dále jen „nadace"), „aby ve Španělsku a dalších zemích propagovala, pečovala, rozšiřovala, oslavovala, chránila a obhajovala umělecké, kulturní, a intelektuální dílo malíře, jeho majetek a práva jakékoli povahy; jeho životní zkušenost, myšlenky, projekty a ideje a umělecká, intelektuální a kulturní díla; jeho odkaz a celosvětové uznání jeho tvůrčího přínosu výtvarnému umění, kultuře a současnému myšlení"[15].

24. Dalí zemřel jako vdovec v roce 1989, aniž po sobě zanechal děti či potomky, ale ve své závěti učinil španělský stát „univerzálním a bezpodmínečným dědicem veškerého svého majetku, práv a uměleckých výtvorů spolu s naléhavou žádostí o zachování, šíření a ochranu jeho uměleckých děl". Stát toto dědictví přijal, když správou a využíváním těchto práv pověřil Ministerstvo kultury, které tento úkol převedlo na nadaci.

25. V roce 1997 nadace předala španělské organizaci pro kolektivní správu autorských práv Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (dále jen „VEGAP"), jejímž je členem, výlučné pověření k výkonu těchto

12 — Ley 22/1987, de 11 de noviembre, de Propiedad Intelectual, Article 24, as recast by Real Decreto Legislativo 1/1996, de 12 de abril, por el que se apruebe el texto refundido de la Ley de Propiedad Intelectual, regularizando, aclarando y armonizando las disposiciones legales vigentes sobre la materia.

13 — Ley 3/2008, de 23 de diciembre, relativa al derecho de participación en beneficio del autor de una obra de arte original, článek 2 odstavec 1 a článek 6.

14 — Gala je jméno, pod kterým byla všeobecně známa jeho žena, Elena Dmitrievna Diakonova. Zemřela v roce 1982.

15 — Viz http://www.salvador-dali.org/fundacio/es_historia.html.

práv a vybírání poplatků z Dalího děl po celém světě. VEGAP, která uzavřela smlouvu o vzájemném zastupování se svou francouzskou sesterskou společností Auteurs dans les Arts Graphiques et Plastiques (dále jen „ADAGP"), posledně uvedenou požádala, aby s účinností ode dne 17. října 1997 spravovala práva k Dalího dílům ve Francii.

26. Od té doby ADAGP vybírá a platí VEGAP jménem nadace veškeré příjmy plynoucí z využívání umělcových děl ve Francii – s výjimkou práva na opětný prodej, které bylo alespoň původně vybíráno jménem Dalího nepřímých dědiců a jim vypláceno.

27. Dne 28. prosince 2005 podaly nadace a VEGAP proti ADAGP žalobu u Tribunal de Grande Instance v Paříži. Tvrdí, že v souladu s francouzskými i španělskými kolizními normami je dědění Dalího movitého majetku upraveno španělským právem, neboť ke dni své smrti byl španělským státním příslušníkem s bydlištěm ve Španělsku. Nadace je tudíž jediným nositelem všech práv na Dalího díla, a to zejména práv na opětný prodej z veřejných dražeb. Domáhá se vydání platebního rozkazu, na jehož základě by jí měla ADAGP prostřednictvím VEGAP zaplatit všechny autorské odměny utržené z prodeje Dalího děl ode dne 17. října 1997.

28. Podle vnitrostátního spisu ADAGP žádné takové autorské odměny vybrané ode dne podání žaloby již nerozdělila a je připravena je vyplatit jakékoli straně, o níž Tribunal de Grande Instance rozhodne, že je k tomuto řádně oprávněnou. Autorské odměny již vyplacené šesti nepřímým dědicům, které považovala za oprávněné v souladu s francouzskou právní úpravou, musí být dle jejího návrhu od těchto dědiců případně znovu vybrány. Nepřímí dědicové tudíž přistoupili do řízení jako třetí strana na straně žalovaného, ačkoli se žádný z nich nezúčastnil soudního jednání.

29. Tribunal de Grande Instance podotýká, že Francie si zachovává právo na opětný prodej ve prospěch pouze dědiců ze zákona, zatímco směrnice upřesňuje, že toto má být vypláceno „nabyvatelům práv po" zesnulém umělci. Táže se, zda je toto směrnicí

povoleno, buď v rámci obecné úpravy nebo na základě výjimek v článku 8.

III – Posouzení

30. Předložil proto Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„Může Francie po vstupu v platnost směrnice ze dne 27. září 2001 zachovat v platnosti právo na opětný prodej vyhrazené dědicům ze zákona, nikoli však dědicům ze závěti nebo právním nástupcům?

Může mít Francie na základě čl. 8 odst. 2 a 3 směrnice ze dne 27. září 2001 odchylnou právní úpravu?“

31. Písemná vyjádření předložily nadace a VEGAP, francouzská, italská a španělská vláda a Komise. Při jednání přednesly svou řeč nadace, francouzská a španělská vláda a Komise.

32. Předkládající soud si zejména přeje vědět, zda směrnice s ohledem zejména na čl. 6 odst. 1 a čl. 8 odst. 2 a 3 má být vykládána tak, že dovoluje Francii, aby zachovala právo na opětný prodej, které po autorově smrti náleží dědicům ze zákona, nikoli však závětním dědicům či jiným právním nástupcům.

33. Před odpovědí na tyto otázky však bude užitečné zabývat se určitými aspekty, které mohou ovlivnit použitelnost směrnice za okolností původního řízení a dokonce, dle tvrzení španělské vlády, přípustnost předběžných otázek.

34. Zaprvé podotýkám, že v původním řízení proti sobě stojí soukromé subjekty a jeho účastníkem není Francie jakožto členský stát, jemuž je směrnice určena. Zadruhé se toto řízení týká alespoň z části částek, které mohly být vybrány jednak před přijetím směrnice, a jednak po jejím přijetí, ale před uplynutím doby pro její provedení. Zatřetí se v původním řízení žalobci nedovolávají

neslučitelnosti francouzské právní úpravy se směrnicí, ale toho, že pro určení nabyvatelů práva na opětný prodej se použije španělské, a nikoli francouzské právo.

se však podává, že nadace a VEGAP se proti ADAGP nebo Dalího dědicům v původním řízení neodvolávají na směrnici. Zdá se, že Tribunal de Grande Instance tuto otázku vznesl bez návrhu a argument nadace a VEGAP o neslučitelnosti sporného ustanovení se směrnicí byl zmíněn až v jejich vyjádřeních předložených Soudnímu dvoru v této věci.

A – *„Horizontální přímý účinek“*

35. Dle ustálené judikatury směrnice sama o sobě nemůže ukládat jednotlivci povinnosti, a tudíž se jí není možné jako takové vůči jednotlivci dovolávat, takže i jasné, přesné a bezpodmínečné ustanovení směrnice, které má přiznat práva nebo uložit povinnosti jednotlivcům, nemůže být samo o sobě uplatňováno v rámci sporu probíhajícího výlučně mezi soukromými subjekty[16]. Jelikož v projednávané věci proti sobě v původním řízení skutečně stojí soukromé subjekty, pak toto pravidlo zřejmě vylučuje možnost dovolávat se případné neslučitelnosti mezi francouzskou právní úpravou a směrnicí.

37. Za těchto okolností se mi zdá, že daná judikatura ve skutečnosti není relevantní. Přestože Soudní dvůr obecně stanovil, že ustanovení směrnice se nemohou použít v řízeních mezi soukromými subjekty, základem pro tento výrok je, že se jeden soukromý subjekt nemůže domáhat ustanovení směrnice s cílem uplatnit své právo či uložit povinnost jinému takovému subjektu. Tato úvaha není na místě tam, kde vnitrostátní soud otázku vznáší bez návrhu.

36. Z předkládacího rozhodnutí a vnitrostátního spisu doručenému Soudnímu dvoru

38. Z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že při neexistenci právní úpravy Společenství (nyní právní úpravy Evropské unie – práva „EU“) v dané oblasti přísluší vnitrostátnímu právnímu systému každého

16 — Viz naposledy rozsudek Soudního dvora ze dne 16. července 2009, Mono Car Styling (C-12/08, Sb. rozh. s. I-6653, bod 59).

členského státu, aby určil příslušné soudy a upravil procesní podmínky soudních řízení určených k zajištění ochrany práv, která procesním subjektům vyplývají z práva Evropské unie, za předpokladu, že tyto podmínky nejsou na jedné straně méně příznivé než ty, které se týkají obdobných řízení na základě vnitrostátního práva (zásada rovnocennosti), a že na druhé straně v praxi neznemožňují nebo nadměrně neztěžují výkon práv přiznaných právním řádem Společenství (zásada efektivity). Právo Evropské unie tak brání vnitrostátní právní normě, která tím, že vnitrostátnímu soudu zakazuje, aby posoudil i bez návrhu, zda je opatření vnitrostátního práva slučitelné s ustanovením práva Evropské unie, porušuje obě tyto zásady. Právo Unie však nevyžaduje, aby vnitrostátní soud vznesl takovou otázku i bez návrhu v případě, že není dotčena žádná z těchto zásad[17].

39. Právo Evropské unie samozřejmě nemůže bránit vnitrostátnímu soudu, aby se i bez návrhu zabýval (jak to učinil předkládající soud) otázkou slučitelnosti vnitrostátního práva s ustanoveními evropské směrnice. Naopak, povinnost vnitrostátních soudů vykládat vnitrostátní právo v co největším možném rozsahu s ohledem na znění a účel dotčené směrnice tak, aby bylo dosaženo kýženého výsledku[18], je pozitivním podnětem k tomu, aby takové otázky vznášely.

40. V projednávané věci je na francouzské právní úpravě, aby určila, zda Tribunal de Grande Instance je příslušný k předložení žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce ohledně slučitelnosti sporného ustanovení se směrnicí a zda může toto rozhodnutí zohlednit. V tomto ohledu, pokud by bylo prokázáno, že ustanovení je neslučitelné se směrnicí, pak by podle všeho nemohlo být použitelné, neboť jeho doslovné znění lze jen stěží vykládat ve smyslu, že zahrnuje závětní dědice a povinnost vykládat vnitrostátní právo v souladu s právem Unie nemůže posloužit jako základ výkladu vnitrostátního práva *contra legem*[19] .

41. Nebylo však tvrzeno, že by Tribunal de Grande Instance nebyl příslušný k předložení žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce či k učinění jakýchkoli kroků, jež mohou být

17 — Tato dobře známá linie judikatury, kterou zde shrnuji, má počátek v rozsudku Soudního dvora ze dne 14. prosince 1995, Peterbroeck (C-312/93, Recueil, s. I-4599) a v rozsudku Soudního dvora ze dne 14. prosince 1995, Van Schijndel a van Veen (spojené věci C-430/93 a C-431/93, Recueil, s. I-4705), a nedávno byla uplatněna v rozsudku Soudního dvora ze dne 7. června 2007, Van der Weerd a další (spojené věci C-222/05 až C-225/05, Sb. rozh. s. I-4233, body 28 až 42). Viz také stanovisko generálního advokáta Poiarese Madura v posledně uvedené věci, body 13 až 41.

18 — Viz naposledy rozsudek Mono Car Styling, uvedený v poznámce pod čarou 16, bod 60 a násl.

19 — Viz rozsudek Mono Car Styling, uvedený v poznámce pod čarou 16 a tam citovaná judikatura.

pro zohlednění tohoto rozhodnutí nezbytné. Mám tedy za to, že je příslušný a může rozhodnutí Soudního dvora náležitě zohlednit.

B – *Použitelnost ratione temporis směrnice*

42. ADAGP vybírá autorské odměny z prodeje Dalího děl od 17. října 1997. Směrnice vstoupila v platnost dne 13. října 2001 a členským státům bylo uloženo přijmout nezbytná opatření k dosažení souladu se směrnicí do 1. ledna 2006 (s možností určitých dočasných výjimek dle čl. 8 odst. 2 a 3, a to až do 1. ledna 2010 nebo do 1. ledna 2012, které jsou předmětem druhé otázky položené vnitrostátním soudem).

43. Výklad směrnice je tudíž relevantní pro období po 1. lednu 2006. Směrnice však nemůže mít žádnou přímou relevanci pro období před 13. říjnem 2001 nebo i pro období mezi těmito dvěma daty.

44. Ačkoli během lhůty pro provedení směrnice se členské státy musí zdržet přijímaní jakýchkoli opatření způsobilých vážně ohrozit stanovený výsledek, nejsou povinny přizpůsobovat svou legislativu před uplynutím této lhůty. V projednávané věci nebylo sporné ustanovení během lhůty pro provedení směrnice nijak pozměněno.

45. Co se týče povinnosti konformního výkladu, existuje obecná povinnost vnitrostátních soudů vykládat vnitrostátní právo (v co největším možném rozsahu) v souladu se směrnicí teprve od doby, kdy uplynula lhůta pro její provedení[20]. V mezidobí musí členské státy (opět v co největším možném rozsahu) upustit od jakéhokoli výkladu, který by mohl vážně ohrozit budoucí dosažení cíle stanoveného touto směrnicí, po uplynutí doby k jejímu provedení[21].

46. Avšak, jak jsem již zmínila, jednoznačné znění sporného ustanovení lze jen stěží

20 — Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 18. prosince 1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, Recueil, s. I-7411, zejména v bodech 43 až 45); rozsudek Soudního dvora ze dne 4. července 2006, Adeneler a další (C-212/04, Sb. rozh. s. I-6057, body 114 a 115).

21 — Viz rozsudek Adeneler, uvedený v poznámce pod čarou 20, bod 123; spojené věci v rozsudku Soudního dvora ze dne 23. dubna 2009, VTB-VAB a Galatea (Sb. rozh. s. I-2949, bod 39).

vykládat jiným způsobem. Pokud je tomu tak, pak pravidlo vyjádřené slovy „v co největším možném rozsahu“ v judikatuře Soudního dvora zřejmě v projednávané věci vylučuje jakoukoli povinnost konformního výkladu. Následně, v případě neslučitelnosti mezi sporným ustanovením a směrnicí by jedinou reálnou možností bylo vyloučit použití takového ustanovení[22], a povinnost toto učinit by mohla nastat pouze v období po uplynutí lhůty pro provedení. Pokud by u sporného ustanovení bylo vyloučeno jeho použití v tomto období, zjevně by poté vyvstala další otázka, a to zda by se ustanovení stále mohlo použít pro dřívější období, ale toto by již bylo otázkou zcela pro francouzské právo, nikoli pro právo Evropské unie.

C – *Použitelná právní úprava*

47. Hlavním argumentem nadace a VEGAP jak v původním řízení, tak před Soudním dvorem a španělské vlády pak před Soudním dvorem je, že totožnost „nabyvatelů práv“ po Salvadoru Dalím po jeho smrti musí být určena na základě španělského práva, a nikoli francouzského, neboť dědění jeho movitého majetku upravuje španělské právo. Následně tvrdí, že otázka slučitelnosti sporného ustanovení se směrnicí nenastane. Španělská vláda dodává, že dané otázky jsou tudíž nepřípustné, jelikož nejsou nezbytné k vyřešení sporu v původním řízení.

48. Ačkoli je pravda, že odmítnout rozhodnutí o předběžné otázce položené vnitrostátním soudem je možné pouze tehdy, pokud je zjevné, že žádaný výklad nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu[23] v původním řízení, nemyslím si, že v projednávané věci je možné dojít k tomuto závěru. Toto by vyžadovalo od Soudního dvora, aby rozhodl podle vnitrostátního práva – určení rozhodného práva ve věci dědění pozůstalosti zesnulé osoby není doposud právem Evropské unie nijak upraveno[24] – k čemuž již není příslušný.

22 — Viz nedávno rozsudek Soudního dvora ze dne 27. října 2009, ČEZ (C-115/08, Sb. rozh. s. I-10265, bod 140).

23 — Viz nedávno rozsudek Soudního dvora ze dne 1. října 2009, Compañía Española de Comercialización de Aceite a další (C-505/07, Sb. rozh. s. I-8963, bod 26).

24 — Během Haagské konference o mezinárodním právu soukromém byla sepsána Úmluva o právu použitelném pro dědictví pozůstalostí zemřelých osob, sjednána dne 1. srpna 1989 – ale z členských států Evropské unie byla podepsána pouze Lucemburskem a Nizozemím a ratifikována pouze Nizozemím. Měsíc před jednáním v této věci zveřejnila Komise návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a úředních listin ve věcech dědictví a vytvoření evropského dědického osvědčení [KOM(2009)154 konečné znění, ze dne 14. října 2009] – nicméně není třeba připomínat, že tento návrh má do zákona ještě daleko. Články 3 a násl. Haagské úmluvy a články 16 a násl. návrhu Komise by, kdyby byly aplikovatelné, znamenaly, že pozůstalost Salvadora Dalího by byla upravena španělským právem.

49. Ovšem v takové situaci, jako je situace v původním řízení, zřejmě vnitrostátní soud potřebuje zaprvé vědět, zda je totožnost nabyvatelů práva na opětný prodej po umělcově smrti upravena právem, dle kterého je vybírána autorská odměna nebo právem upravujícím dědění umělcovy pozůstalosti. Pouze v druhém případě musí rozhodnout, kterým právem se řídí toto dědění, což je otázka, která nepatří do pravomoci Soudního dvora. Soudní dvůr na druhou stranu může uvést, zda směrnice stanoví nějaká pravidla pro řešení první otázky.

50. Pojem „nabyvatelé práv po“ autorovi není ve směrnici nikde definován. Nepřímo, nicméně zřetelně je ve dvacátém sedmém bodu odůvodnění v preambuli jeho definice ponechána na vnitrostátním právu s odkazem zejména na dědické právní úpravy členských států. Toto bylo také – jak jasně vyplývá z dřívější legislativy – záměrem, který sdílela Komise a Rada během zákonodárného procesu[25]. A Parlament sice předložil pozměňovací návrhy k tomuto ustanovení, avšak byl přesvědčen, že zásada subsidiarity vyžaduje, aby totožnost nabyvatelů po autorově smrti byla určena vnitrostátním právem, a že tedy nesmí dojít k zásahu do dědického práva[26]. Dodala bych, že kdyby byl dán úmysl harmonizovat kolizní normy v oblasti dědictví, pak by směrnice nemohla být založena pouze na článku 95 ES[27], jako tomu je dnes, ale musela by odkazovat, stejně jako návrh uvedený v poznámce pod čarou 24, na články 61 a 67 ES[28].

51. Následně, jakmile u soudu v členském státě, v němž byly příslušné autorské odměny vybírány, nastane spor ohledně totožnosti nabyvatele či nabyvatelů práva na opětný prodej díla po autorově smrti, pak tento soud bude muset použít právní normy, které jsou dle vnitrostátního práva určující pro předmět sporu. Nebudou-li konkrétně existovat jiná, toho se týkající ustanovení, budou těmito normami hmotně právní pravidla toho vnitrostátního práva, které bude určeno kolizními normami státu uvedeného soudu, jimiž se řídí dědické řízení.

52. Avšak ze skutečnosti, že záměrem směrnice není zasahovat do vnitrostátního práva a že určení nabyvatelů po umělcově smrti

25 — Viz zejména odůvodnění Rady ze dne 5. června 2000 k jejímu společnému postoji ze dne 22. května 2000 (7484/00 ADD 1), bod 23, a stanovisko Komise ze dne 24. ledna 2001 o pozměňovacích návrzích Evropského parlamentu ke společnému postoji Rady [KOM(2001) 47 konečné znění], bod 3.1.2(b).

26 — Viz zpráva z prvního čtení v Evropském parlamentu ze dne 3. února 1997 (dokument A4–0030/97), důvodová zpráva, bod IV(A)(2), a zpráva z druhého čtení ze dne 29. listopadu 2000 (dokument A5–0370/2000), důvodová zpráva, oddíl III, osmý odstavec.

27 — Viz nyní článek 114 SFEU.

28 — Viz nyní článek 67 SFEU.

nespojuje výlučně s právem upravujícím dědění jeho pozůstalosti, dle mého názoru vyplývá, že se členskému státu nebrání v přijetí specifického ustanovení ve formě hmotně právní normy, která zcela nebo zčásti vyloučí použití kolizních norem, jež by jinak takové právo určovaly.

D – *K první otázce*

53. Tento závěr navíc zjevně nejvíce koresponduje se zněním článku 14c Bernské úmluvy, dle něhož právo na opětný prodej po autorově smrti připadne „osobám či institucím oprávněným dle vnitrostátní legislativy", což je znění, které se zdá být širším než odkaz na právní úpravu dědického práva, ať již jakkoli určenou.

56. Umožňuje směrnice členskému státu, aby ve své vnitrostátní legislativě omezil skupinu „nabyvatelů práv po" umělci způsobem uvedeným ve sporném ustanovení?

54. Je tudíž na Tribunal de Grande Instance, aby určil, zda sporné ustanovení je takovou kogentní právní normou, a pokud nikoli, pak které dědické právo bude určeno použitelnými kolizními normami.

57. Jeví se mi, že z důvodů podobných těm, které jsem zmínila výše, když jsem se zabývala volností členských států, jež jim je dána pro určení aplikovatelného práva, musí odpověď znít „ano".

55. Za předpokladu, že dle výsledku této analýzy se sporné ustanovení v původním řízení použije, je třeba se zabývat otázkou jeho slučitelnosti se směrnicí.

58. Směrnice nedefinuje „nabyvatele práv po" umělci po jeho smrti. Ponechává definici na vnitrostátním právu a nepřímo konkrétněji (avšak nikoli vždy výlučně) na vnitrostátním

dědickém právu. Rozdíly mezi vnitrostátními právními systémy, u nichž nelze očekávat, že ovlivní fungování vnitřního trhu, mohou zůstat beze změny[29]. Není zde tudíž jednotná skupina „nabyvatelů práv" a členské státy mohou přijmout či si zachovat jakoukoli definici, u níž nelze očekávat výše uvedený účinek.

59. Hlavní obavou, jak vyplývá z devátého bodu odůvodnění v preambuli směrnice[30], bylo vyhnout se situaci, v níž by prodeje uměleckých děl byly soustřeďovány do členských států, v nichž se právo na opětný prodej buď nepoužije či se použije s nižší sazbou, na úkor aukčních síní nebo jiných obchodníků v členských státech, které se snažily umožnit původnímu umělci (či kterýmkoli jeho dědicům), aby se podíleli na ziscích z rostoucí hodnoty uměleckých děl.

60. Taková situace existovala před přijetím směrnice a byla způsobena neochotou prodávajících vzdát se části ceny získané za umělecké dílo. Souhlasila bych s Komisí, že po přijetí směrnice je pravděpodobnost, že prodávající budou vedeni k volbě členského státu, v němž prodávají se zřetelem na totožnost osob, které budou mít nárok na autorské odměny – což je faktor, který nemá vliv na částku, která bude zaplacena a který ve skutečnosti prodávajícímu nemusí být znám – zanedbatelná a nelze očekávat, že by ovlivnila fungování vnitřního trhu. V tomto ohledu mně tvrzení španělské vlády při jednání, že prodeje by mohly být soustřeďovány do členských států, v nichž není nikdo „nabyvatelem práv" po umělci, vůbec nepřesvědčuje – ve skutečnosti jsem z něj na rozpacích. I když konkrétní vnitrostátní systém neobsahuje žádné další specifické předpisy, je podle mého názoru zjevné, že majetek zesnulého umělce vždy někomu připadne, i kdyby pouze státu jakožto *ultimus haeres*.

61. Stejně tak bych odmítla argument přednesený nadací a VEGAP a španělskou vládou v tom smyslu, že pojem „nabyvatelů práv po" zesnulém umělci musí zahrnovat všechny nabyvatele práv dle použitelného dědického práva a tito nabyvatelé nemohou být rozděleni do zvláštních skupin na ty, kteří

29 — Třináctý bod odůvodnění v preambuli.
30 — Viz výše bod 8.

jsou oprávnění a na ostatní, kteří oprávnění nejsou.

62. Pokud je sporné ustanovení ustanovením, které vylučuje použití kolizních norem vztahujících se k dědictví, pak není důvod, proč by nemohlo vyloučit některé osoby, jež by dle dědického práva mohly být oprávněnými. Takové vyloučení každopádně nemůže mít nepříznivý účinek na jednotný trh.

63. Není zde důvod pro rozdílný přístup ani v tom případě, pokud samotné sporné ustanovení je hmotně právním ustanovením dědického práva. Svoboda jednotlivce pořizovat svým majetkem po smrti se může v jednotlivých právních systémech lišit a různé právní normy či mechanismy mohou omezit možnost dědit mimo např. okruh dědiců ze zákona či potomků a/nebo pozůstalého manžela nebo manželky. Rozlišování uvedené ve sporném ustanovení podle mě spadá do této oblasti, a tudíž i do rámce legitimních možností ve vnitrostátním dědickém právu, na které směrnice odkazuje za účelem určení nabyvatele práv na opětný prodej po umělcově smrti.

64. Během jednání proběhla diskuze o tom, zda i přesto, že směrnice ponechává definici „nabyvatelů práv" vnitrostátnímu právu, by členským státům neměla být při vytváření této definice uložena povinnost respektovat právní předpisy dědického práva ostatních členských států v duchu loajální spolupráce, nebo spíše v duchu „dorozumění mezi členskými státy". Obávám se však, že takový přístup by se nebezpečně přiblížil „zákulisní harmonizaci" dědického práva či kolizních právních norem, což je již mimo působnost této směrnice – a to jak z hlediska jejího právního základu, tak z hlediska výslovného legislativního záměru.

65. Z uvedeného právního základu i legislativního záměru vyplývá, že úloha směrnice je omezena na odstranění narušení soutěžního prostředí v rámci vnitřního trhu. Vzájemné uznání – v tomto případě uznání definice „nabyvatelů práv po" zesnulém umělci v členském státě, jehož dědické právo se použije pro přechod pozůstalosti po tomto umělci, členským státem, jenž vybírá autorské odměny – je chvályhodný záměr. Já si ovšem nemyslím, že takový záměr spadá do rámce této zvláštní směrnice. Zajistit, aby právo na opětný prodej

bylo uplatňováno v celé Unii, má z hlediska účelu této směrnice zásadní význam. Zajistit, aby toto právo svědčilo právě oprávněným osobám dle zvláštního dědického práva, takový význam z tohoto hlediska nemá.

66. Řešení zvolené ve sporném ustanovení je výsledkem politického rozhodnutí a jako takové je proto vždy diskutabilní[31]. Jedná se ovšem dle mého názoru o řešení, které zůstává plně v mezích prostoru pro uvážení členských států a u kterého nelze očekávat ovlivnění fungování vnitřního trhu. Není tudíž v rozporu se směrnicí.

E – *K druhé otázce*

67. Pakliže Soudní dvůr bude souhlasit s odpovědí, kterou navrhuji na první předběžnou otázku, pak druhá předběžná otázka – zda lze sporné ustanovení zachovat v rámci odchylek a přechodných výjimek uvedených v čl. 8 odst. 2 a 3 směrnice – nebude vyžadovat odpověď. Pokud by nicméně tato odpověď nezbytná byla, může být velmi stručná.

68. Výjimek uvedených v článku 8 ve spojení s článkem 13 této směrnice mohou výslovně využít členské státy, které právo na opětný prodej ke dni 13. října 2001 nepoužívaly.

69. Francie právo na opětný prodej k tomuto datu používala, a tudíž těchto výjimek využít nemůže.

70. V každém případě tyto výjimky umožňují členským státům pouze *nepoužít* právo na opětný prodej ve prospěch nabyvatelů práv po umělci; netýkají se otázky použití pouze na omezenou skupinu nabyvatelů.

31 — Bylo by možné si klást např. otázku, proč by se takové ustanovení mělo používat pouze pro právo na opětný prodej, a nikoli řekněme pro autorská práva u literárních děl (odpověď souvisí patrně se skutečností, že právo na opětný prodej je na rozdíl od autorského práva právem nepřevoditelným a nezcizitelným). A diskuze by se mohla v projednávané věci ještě přiostřit, kdyby Salvadora Dalího nepřežili dědicové šestého stupně a bližšího, neboť pak by právo na opětný prodej bylo vybíráno francouzským státem navzdory skutečnosti, že výslovným úmyslem Dalího bylo to, aby práva připadla španělskému státu.

IV – Závěry

71. S ohledem na předcházející úvahy navrhuji, aby Soudní dvůr na předběžné otázky položené Tribunal de Grande Instance v Paříži odpověděl následovně:

„Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla nebrání vnitrostátní právní normě, dle níž nárok na právo na opětný prodej po autorově smrti přechází pouze na dědice ze zákona, nikoli však na závětní dědice nebo jiné právní nástupce."